

Т. Л. Грибова

аспірантка 3 року навчання

кафедри конституційного права та правосуддя,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

слідчий слідчого відділення відділу поліції №1 Одеського районного

управління поліції №2 Головного управління

Національної поліції в Одеській області

Науковий керівник: *к.ю.н., доц. К. Ю. Кармазіна*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРЕВЕНТИВНИЙ МЕХАНІЗМ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Головною метою національного превентивного механізму в діяльності правоохоронних органів відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання є недопущення неналежного поводження з затриманими особами в місцях несвободи [1], зокрема, й тих, що підпорядковані Національній поліції України.

Особа може бути піддана неналежному поводженню вже від моменту її фактичного затримання співробітниками правоохоронних органів. У момент затримання працівники поліції зобов'язані своєчасно проінформувати затриманого про його права та обов'язки, а найголовніше – затримана особа повинна бути поінформована про наступні свої права:

- повідомити про факт свого затримання третю сторону за власним вибором (члена родини, друга, консульство);
- на одержання професійної правничої (зокрема, й безоплатної) допомоги;
- вимагати медичного обстеження лікарем за власним вибором (додатково до медичного обстеження, яке здійснюється лікарем, запрошеним поліцейськими) [2];
- вимагати забезпечення дотримання основних потреб людини (їжа, вода, туалет, сон, доступ до засобів гігієни тощо), адже утиск найнеобхідніших потреб людини є свого роду катуванням.

Дотримання правоохоронцями даних прав щодо затриманої особи з одного боку значно знижує ризик для останньої бути підданою катуванню, а з другого боку – виступає гарантією належного поводження із затриманою особою у місцях несвободи.

Головною проблемою установ місць несвободи, які підпорядковані Національній поліції України, є недостатнє фінансування з боку держави, що призводить до систематичного порушення правил утримання затриманих осіб (незабезпечення затриманих їжею, чистою питною водою тощо) і, відповідно, нерідко тягне за собою звинувачення правоохоронців у жорсткому поводженні та катуванні.

На даний час найбільш поширеним порушенням з боку співробітників Національної поліції є неналежне документування затримання осіб за підозрою у вчиненні злочину, а також порушення порядку затримання такої особи. Співробітник поліції відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) має право затримати особу лише у чотирьох випадках, а саме: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України; 4) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину [3, ст. 208]. У всіх інших випадках затримання особи може відбуватися лише за ухвалою слідчого судді. Насправді ж, під затримання, оформлене за ст.208 КПК, правоохоронці нерідко маскують всі види свавільних затримань.

Ще однією прогалиною чинного законодавства, що призводить до випадків жорсткого поводження з затриманими та катувань, є відсутність відповідальних за утримання затриманих осіб у місцях несвободи співробітників Національної поліції. Для вирішення вищевказаної прогалини необхідно терміново внести зміни до штатного формування відділів поліції.

Задля зменшення кількості випадків порушення прав затриманих осіб та недопущення неналежного поводження з цими особами до місць несвободи, підпорядкованих Національній поліції України, регулярно здійснюються моніторингові візити учасниками національного превентивного механізму, які на місцях фіксують порушення прав затриманих осіб. Після моніторингового візиту учасники націо-

нального превентивного механізму пишуть детальні звіти про виявлені правопорушення. Також на ряду з національним превентивним механізмом в рамках меморандуму про співпрацю з Міністерством юстиції України існує ГО «Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в правоохоронній діяльності», що також відвідує установи місць несвободи та готує свої звіти.

Усі вищезазначені звіти у подальшому скеровуються до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який готує акти реагування на зафіксовані моніторами порушення. Дані акти реагування направляються до Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державного бюро розслідувань, Генеральної прокуратури України та окружних прокуратур та, якщо у вказаних порушеннях вбачаються ознаки кримінального правопорушення з боку посадових осіб, прокуратура вносить відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) [4, с. 49]. Найчастіше за все до ЄРДР вносяться відомості за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 Кримінального кодексу (далі – КК) України (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу), ст. 371 КК України (завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою) та ст. 146 КК України (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) [5].

Отже можна дійти до висновку, що для покращення умов утримання осіб в місцях несвободи необхідно здійснювати повний і своєчасний розгляд звернень затриманих осіб про порушення їхніх прав правоохоронними органами. У кожній вищевказаній установі повинні бути відповідальні особи за належне утримання затриманих осіб, у зв'язку з чим пропонується змінити штатне формування відділів поліції. Задля зниження ризику затриманих осіб бути підданими неналежному поводженню з боку співробітників Національної поліції України слід внести зміни до Державного бюджету України в частині збільшення фінансування установ, в яких утримуються затримані особи.

Список використаної літератури

1. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання від 18 грудня 2002 року N 57/199 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU05309.html (дата звернення 24.03.2021).

2. Рада Європи, Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК). Розвиток стандартів КЗК щодо тримання під вартою співробітниками правоохоронних органів : Витяг з Дванадцятої Загальної доповіді, опубліковано 2002 року URL: <https://rm.coe.int/16806cd1ec> (дата звернення 24.03.2021).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 25.03.2021).

4. Грибова Т. Л. Акти реагування Уповноваженого ВРУ з прав людини в реалізації національного превентивного механізму. *Матеріали 75-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ЕПФ Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова 25-27 листопада 2020 р.* Одеса: Фенікс, 2020. С.49-51.

5. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 25.03.2021).